

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ, УМОВИ ТА МЕХАНІЗМ, ЩО ДЕТЕРМІНУЮТЬ ЗЛОЧИННУ ПОВЕДІНКУ ЖІНОК

В статті розглядаються основні причини і умови, що детермінують поведінку жінок, які скоїли злочини та відбувають покарання в місцях позбавлення волі.

Ключові слова: злочин, злочинна поведінка, детермінанти злочинів, мотивація скоєних злочинів, причини та умови злочинності.

Вивчення причин злочинності одна із складних проблем кримінології. До цих під маловивченою проблемою є відмінність причин злочинності чоловіків і жінок, що слід пояснювати індивідуальними особливостями кожної статі.

Так, В.А. Серебрякова при вивченні специфічних причин злочинності в залежності від статі вважає, що при вивченні причин злочинності чоловіків і жінок необхідно враховувати зайнятість їх на виробництві, побуті, рівні кваліфікації, відношенню до домашньої праці [6, ст. 20-37].

Так, О.М. Джу́жа, Є.М. Моїсеєв, В.В. Василевич вважають, що злочинність об'єктивно детермінована історичними умовами життя суспільства, які в свою чергу визначаються сукупністю економічних, соціальних та ідеологічних відносин, і до причин злочинності відносять психологічну, економічну та біологічну концепції [2, ст. 40-41].

Г.А. Аванесов вивчаючи злочинність серед жінок відмічає, що при аналізі її детермінантів необхідно враховувати жіночу психологію, так як у жінок, порівняно з чоловіками, не тільки інший одяг, але і манери поведінки, образ мислення, уявлення про життя [1, ст. 454].

Н.В. Кузнецова вважає, що соціально-психологічна причина злочинності включає в себе деформації групової, індивідуальної свідомості економічного, морального, сімейно-побутового характеру, які необхідно розцінювати як безпосередні причини жіночої злочинності. Деформації економічної свідомості на рівні групової й індивідуальної свідомості проявляються в різних різновидах користі, у переконанні неможливості правомірними шляхами вирішити групою, або індивідом проблеми по забезпеченню гідного рівня життя собі і своїй родині [4, ст. 62].

О.Г. Лукашова розглядаючи гендерні особливості працевлаштування безробітних вважає, що в перехідний період положення жінок на ринку праці проявляється в зниженні соціального статусу [5, ст. 54].

На наш погляд, з даною точкою зору необхідно погодитися, оскільки детермінанти злочинної поведінки жінок включають в себе комплекс причин, які породжують та здійснюють злочини, які скоюють жінки і чоловіки та носять загальний характер, хоча причини жіночої злочинності мають специфічний характер, а механізм дії причини і умови, що формують злочинність жінок, досить складний і проблематичний, оскільки включає в себе комплекс причин, які потребують спільного вивчення кримінологів, економістів, політологів, соціологів, психологів і інших фахівців, які повинні виявити основні причини та фактори, що детермінують злочинність серед жінок.

Детермінантами злочинності серед жінок є:

- активна участь жінок у суспільному виробництві;
- послаблення головних соціальних інститутів і в першу чергу сім'ї, а також соціального контролю;
- зростаюча напруга в суспільстві, конфлікти, ворожнеча між людьми;
- ріст таких антигромадських явищ як наркоманія, алкоголізм, проституція, бродяжництво, жебракування.

В умовах демократизації суспільства жінки стали набагато більше ніж раніше працювати на виробництві і активніше брати участь в суспільному житті. В даний час жінки складають приблизно половину чисельності робітників і службовців в таких сферах, як охорона здоров'я, освіта, культура, мистецтво, наука, наукове обслуговування, торгівля, суспільне харчу-

вання, постачання, збут, заготівля, апарат управління, кредитування, державне страхування, текстильна промисловість. Дуже багато жінок є керівниками малих та середніх підприємств, установ, організацій, очолюють цехи, дільниці, відділи та інші структурні підрозділи.

Кримінологічна значимість цих обставин полягає в тому, що багато жінок не витримує таких важких навантажень, їх робота є досить непрестижною, тому своєю професією вони не дорожать, можуть її легко кинути і основним джерелом одержання засобів існування становляться для них крадіжки, проституція і т.д. Як показало дослідження, більша частина жінок-бродяг раніше були зайняті на важких, малокваліфікованих чи непрестижних роботах, кожна п'ята жінка не мала кваліфікації, в зв'язку з чим можна зробити висновок, що зайнятість на некваліфікованих роботах жінок дає серйозні криміногенні наслідки і є одною із причин злочинності.

Умови злочинності це такі суспільні явища, які безпосередньо не впливають на скоєння злочину, але є своєрідною умовою для механізмів формування і дії причини, полегшуючи і посилюючи їх функціонування. Умова – сама по собі не породжує злочинність або злочин, але впливає на процеси породження і бере участь в детермінації злочинності. Від умов, супроводжуючих скоєнню конкретного злочину залежить вибір способу реалізації злочинного наміру та об'єкта злочинного посягання, умовами визначаються розміри і характер нанесеного збитку, місце і час скоєння злочину.

До основних детермінантів злочинності необхідно відносити духовну кризу нашого суспільства, проявом якої є зростання алкоголізму, наркоманії серед населення, падіння традиційних цінностей та орієнтацій, та різке загострення соціальних протиріч у період проведення політичної, ідеологічної, економічної і правової реформ, а також всеоб'ємлююча системна криза суспільства, включає в себе кризу влади, економіки, соціальної сфери, ідеології, права, що є найбільш кримінологічним фактором, який веде до нерівності між багатими і бідними.

При вивченні причин та умов, що детермінують злочинну поведінку жінок дуже велике практичне значення має аналіз класифікації причин та умов злочинності, яку

необхідно класифікувати по змісту, як соціально-економічні, соціально-психологічні, виховні, правові, організаційно-управлінські та інші причини, де важливе місце належить соціально-психологічним детермінантам злочинності, оскільки саме вони більш всього виступають у якості безпосередніх причин скоєних жінками злочинів.

На наш погляд детермінанти злочинності необхідно підрозділити на: політичні, економічні, ідеологічні, соціально-психологічні, організаційно-управлінські.

Так О.М. Джужа, В.В. Василевич та інші вважають, що в кримінологічній літературі необхідно визначати такі підстави класифікації причин та умов злочинності як: механізм дії, рівень функціонування, зміст, природа виникнення, близькість до події, джерела походження тощо [3, ст. 46].

Аналіз мотивації злочинного поведіння жінок та аналіз механізмів формування злочинної поведінки показав, що на вчинення злочинів жінками впливає навколишнє середовище. Так, при здійсненні жінками корисливих та насильницьких злочинів, основними мотивами були: задоволення необхідних життєвих потреб – 38,3%; задоволення потреб сім'ї – 26,7%; задоволення власних матеріальних потреб – 19,6%; бажання мати коштовні речі – 1,4%; образа – 16,2%; гнів – 15,0%; помста – 9,6%; ревності – 8,2%; заздрість – 0,5%.

Таким чином, злочини скоєні жінками, пов'язані в основному з життєвими потребами, і цей мотив є домінуючим у жінок, що скоїли корисливі і корисливо-насильницькі злочини, зокрема, такі як крадіжка, грабїж, розбій, які вони скоїли в зв'язку з задоволенням потреб сім'ї й власних матеріальних потреб, а також за мотивами помсти, які складають більше 80% мотивів злочинної поведінки жінок.

Одним із мотивів злочинної поведінки є образа, де жінки більше всього заподіюють шкоди здоров'ю інших, переважно з мотивів ревності, коли принижують власне достоїнство жінки, а, оскільки жінки більше емоційні, й перебуваючи в подібному стані вони готові до скоєння тяжких злочинів.

В мотивації жіночих злочинів дуже часто переплітаються користь і помста, заздрість, ревності, тобто матеріальний інтерес співпадає з особистісним. Наприклад, жінки, скоюючи крадіжку або грабїж, мають на меті помститися

своїй суперниці, що виступає в ролі потерпілої при здійсненні злочинного зазіхання, а іноді злочин відбувається з почуттям заздрості до власника модних та дорогих речей.

Соціальне середовище, у якому особистість жінки формується і розвивається, відіграє важливу роль у формуванні мотивації поведінки і у неблагополучних сім'ях де батьки алкоголіки, наркомани, які впливають на психологію дітей, з'являється агресивність, корисливість до повсякденного життя, тривожність, відчуття своєї неповноцінності, що значно впливає на формування у них криміногенної мотивації.

Нерідко криміногенний вплив на жінок, у силу їхньої більшої емоційності роблять погані взаємини в сім'ї, де 4,5% засуджених жінок вважають погіршення взаємин з пияцтвом одного з її членів родини, 19,6% з поганим матеріальним становищем, 9,7% з недостатніми житловими умовами.

Таким чином, мікросередовище впливає на процес мотивації злочинного поведінки жінок відмінно від чоловіків, які більш емоційно сприймають негативні сторони навколишнього середовища. Тому психічні травми жінок пов'язані з виробничими й сімейними конфліктами, розлученнями, невпорядкованістю особистого життя, звичайно носять більш глибокий, затяжний характер і є джерелом невротичних зривів, які можуть привести до скоєння злочину, в зв'язку з чим вивчення несприятливого середовища на жінок представляється досить актуальним і важливим.

За даними нашого дослідження, на момент здійснення злочину тільки 51,6% жінок були одружені або проживали цивільним шлюбом, інші були або розведені, або взагалі не були одружені, у 23,7% сім'я розпалася під час відбування покарання, а 1,9% жінок одружилися під час відбування покарання в місцях позбавлення волі. Майже 25,0% засуджених жінок мають різні психічні аномалії. Найчастіше це є гостра форма алкоголізму, психопатії, органічні ушкодження центральної нервової системи, наслідки мозкових травм, так серед неповнолітніх засуджених виявлені венеричні захворювання, такі як сифіліс та гонорея.

Одним із детермінантів злочинного поведінки є алкогольна пристрасть, що є однією із причин скоєння злочину жінками. Проведене нами кримінологічне дослідження засуджених жінок показало, що 27,6% жінок, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі потребу-

ють лікування від алкоголізму в установах виконання покарань мінімального та середнього рівня безпеки.

У нових умовах соціально-економічного життя жінка виявилася в більш важкому становищі ще й тому, що традиційно вона працювала і працює в таких галузях, які здавна вважалися жіночими. Крім цього заробітна плата жінок в середньому нижча на 20 – 25%, ніж у чоловіків. Жінок не хочуть брати в органи державної влади та управління, приватні підприємства, так як при вагітності їм необхідно виплачувати субсидії та заробітну плату в період їх знаходження в декретній відпустці. Відзначимо, що галузева й професійна деформація між чоловіками й жінками значно впливає на різницю в рівні заробітної плати. За статистичними даними середня заробітна плата жінок становить 70-75% від заробітної плати чоловіків.

Встановлено, що на різницю в зарплаті чоловіків і жінок впливають не тільки галузева диференціація і зайнятість на підприємствах різних форм власності. На великих промислових підприємствах жінки найчастіше займають місця низового управлінського персоналу або є робітниками масових професій.

Наслідок тендерних розходжень в оплаті праці чоловіків та жінок приводить до погіршення здоров'я як самих жінок, так і їхніх дітей, і ця матеріальна незахищеність і непевність у наступному дні спричиняє криміногенну обстановку серед жінок, які бажають працювати більше в державному секторі, де існують виплати по лікарняних аркушах, допомоги з догляду за дітьми, оплата відпустки, збереження робочого місця протягом трьох років після народження дитини, фіксований режим робочого часу. Будучи соціально незахищеними, жінки змушені миритися з низькою заробітною платою, що знижує їх рівень і якість життя, веде до жіночого безробіття і часто до їх злочинного поведінки.

В умовах кризи основну частину звільнених складає армія безробітних за рахунок скорочення штатів і завжди складається ситуація не на користь жінок, оскільки їх частка серед звільнених по скороченню штатів складає більше половини.

За статистичними даними більшість звільнених жінок працюють в таких галузях як охорона здоров'я, соціальне забезпечення, торгівля, громадське харчування і роботодавці

віддають при прийомі на роботу перевагу чоловікам ніж жінкам оскільки у чоловіків більш висока продуктивність праці, дисциплінованість, ретельне відношення до праці, ініціативність, чоловіки менш конфліктні ніж жінки і хоча немає ніякий законодавчих бар'єрів по перешкоджанню участі жінок у процесі суспільного виробництва, багато роботодавців неохоче беруть їх на роботу, навчають і просують по службі жінок боячись, що ті будуть відсутні на робочому місці після народження дитини і під час хвороби дітей.

Особливої уваги заслуговує безробіття жінок в сільській місцевості, де велика частка ручної праці, гірше розвинуте медичне, культурно-побутове обслуговування населення. На селі вища смертність дітей, осіб працездатного віку і тому жінки виїжджають із сільської місцевості до міста і поповнюють ряди бродяг, проститутток, злодіїв.

Основними причинами жіночого безробіття є ліквідація колгоспів та радгоспів, де раніше в сільському господарстві працювало до 70% жінок, а значну частину фахівців та сільську інтелігенцію склали вчителі, лікарі, агрономи, зоотехніки, бібліотекарі, вихователі дитячих садків, і в останній час установи культури і здоров'я обслуговування населення були скорочені, що привело до безробіття жінок.

Таким чином, з метою попередження жіночої злочинності необхідно:

– по-перше, надавати адресну матеріальну допомогу малозабезпеченим та багатодітним жінкам, дівчатам-підліткам, які опинилися в скрутних умовах;

О. М. Неживець

Основные причины, условия и механизм, детерминирующие преступное поведение женщин

В статье рассматриваются основные причины и условия, которые детерминируют поведение женщин, совершивших преступления и отбывающих наказание в местах лишения свободы.

О. М. Nezhyvets

The main causes, conditions and mechanisms that determine criminal behavior of women

Principal reasons and terms, which determinuyut' the conduct of women which committed crime and depart punishment in the places of imprisonment, are examined in the article.

– по-друге, послабити репресивну політику до жінок, які скоїли незначні злочини, мають неповнолітніх дітей, до матерів-одиночок і застосовувати до неповнолітніх дівчат з антисоціальною поведінкою примусові заходи ранньої профілактики злочинів, що буде впливати на зниження криміногенної обстановки по попередженнях жіночої злочинності.

– по-третє, відновити соціальний статус жінки, який був би захищений законодавством, і жінка мала однакові матеріальні права поряд з чоловіком і могла більше приділяти уваги дітям та сім'ї.

Література

1. Аванесов Г.А. Криминология и социальная профилактика / Г.А. Аванесов. – М.: Академия МВД СССР. – 1980. – 528 с.

2. Джужа О. М. Криминологія як наука: Криминологія (підручник).– К.: Юрінком-Інтер, 2000. – с. 40-41.

3. Джужа О.М., Васильевич В.В. та інші. Криминологія. Прецедент. – К.: 2006. – 286с.

4. Кузнецова Н.Ф. Предупреждение и преступность. – М., Наука 1966.– 326 с.

5. Лукашова О.Г. Безработица и гендерные особенности трудоустройства безработных в Республике Беларусь / Социология. -2003. – №3. – с. 46-60.

6. Серебрякова В.А. Преступность среди женщин как объект криминологического изучения / В.А. Серебрякова.. – Вопросы борьбы с преступностью. – М., 1975. – Вып. 22. – с. 20-37.